

Moving On

Movab har kalkat vatten och marker i över 40 år och tillhör fortfarande branschens främsta entreprenörer

Lyckad svensk/norsk kalkningskonferens

Försurnings- och kalkningskonferensen 19-20 november i hotell Gothia Towers arrangerades av Havs- och Vattenmyndigheten i Göteborg. Evenemanget lockade cirka 130 deltagare från Sverige och Norge, som inte minst gladdes åt att föredragshållarna med ett undantag varit så duktiga på att hålla tidsschemat. Men i första hand var åhörarna belättna med det högoktaniga program arrangörerna med Jenny Landin i spetsen hade satt ihop: en bra blandning av tillbakablickar och framtidsutsikter.

Läs om kalkningskonferensen på sid 2 och 3

Havs- och Vattenmyndigheten byter anslagsmodell igen

Ansvaret för kalkningsverksamheten på Havs- och Vattenmyndigheten sedan drygt ett år tillbaka är Jenny Landin. Hennes företrädare på posten, Ingemar Abrahamsson, uppgav 2018 utan att ge någon särskild förklaring, att myndigheten i fortsättningen skulle återgå till den gamla modellen med öronmärkta pengar till kalkning.

Det var en uppgift Jenny Landin bekräftade strax efter sitt tillträde. De senaste fem åren

hade anslagen till länsstyrelser med kalkningsverksamhet utgjorts av en klumpsumma, som respektive länsstyrelse haft ansvaret att fördela efter regionala bedömningar av behoven.

Nu skall de i stället söka specificerade anslag för varje enskilt län. Då inställer sig frågan: Vad var det som gick snett? Användes pengarna felaktigt ute i länen?

– Nej då, svarar Jenny Landin. Ändringen innebär absolut ingen kritik mot länsstyrelserna. Tanken med ett ansökningsförfarande är att genom att basera fördelningen av statsbidrag till kalkningsverksamheten på ansökningar och granskning av dessa, kan vi förhoppningsvis uppnå en mer behovsrelaterad omfördelning av medlen. Dock innebär ansökningsförfaranden mer jobb för länsstyrelserna men även för oss på HaV.

Nya medarbetare sköter kalkningen på Hav o Vatten

På statliga Havs- och Vattenmyndigheten inrymd i den s k Pagoden i Göteborgs hamn arbetar hundratals experter med att sköta Sveriges vattenresurser, både till lands och till sjöss.

Där finns också som vi vet en särskild avdelning som sysslar med kalkning av sjöar och vattendrag bl a för att skydda eller återskapa biologisk mångfald.

På avdelningen arbetar Jenny Landin (försurning och kalkning) och Mia Olausson (biologisk mångfald). Avdelningschef är Mats Svensson med Per Olsson som biträdande.

Det var i första hand Jenny Landin som hade ansvar för svensk/norsk försurningskonferensen. Det blev ett bra arrangemang vi bara hört positiva ord om. Stressigt?

– Absolut. Det gällde att vara på tårna hela tiden och se till att allt funkade. Men det var självklart mycket roligt också, kommenterar Jenny Landin.

Hygglig kalkning trots svåra torkan

Länge befarade man lite till mans, att den svåra torkan sommaren 2018 skulle påverka försurningsstatusen i landet. Men med facit i hand visade det sig, att de flesta kalkningar kunde genomföras som planerat. Visserligen var det så låga vattennivåer i sjöarna på många håll att båtarna inte kunde sjösättas. I dessa fall kunde helikopterkalkning oftast bli räddningen.

Gamla Moving On – bra kunskapskälla

Som du ser är detta nummer 16 av nyhetsbrevet Moving On.

Det betyder att det finns 15 föregående nummer, som under årens lopp utkommit när vi har haft något nytt att berätta. Om nya båtar, kunder och medarbetare, nya doserare eller nya tekniska system.

Alla texter är inte tidlösa, det vore en orimlighet. Moving On är ett opretentiöst nyhetsbrev, med vilket Movab har velat hålla kontakt utåt

Det hindrar inte att den som just har tagit steget in i kalkningsbranschen, en av Sveriges absolut största och mest framgångsrika miljöinsatser, kan hitta åtskilligt matnyttigt att läsa i tidigare nummer av Moving On. Vi har samlat dem i digital form på Movabs nya hemsida www.movab.nu. Särskilt stolta är vi över nr 14, det åttasidiga Jubileumsnumret!

Samarbetet över gränsen måste och skall fortsätta

När försurningen grasserade som värst drabbades Sverige och Norge lika hårt. Ett bra samarbete utvecklades mellan länderna när det gäller att bekämpa skadeeffekterna. Det skall fortsätta trots att försurningen inte längre orsakar en ekologisk katastrof.

Därför var det naturligt, att Havs- och Vattenmyndigheten samlade kalkningsfolk från Sverige och Norge till en gemensam konferens i Göteborg 19-20 november förra året.

Konferensen handlade om återblickar på den drygt 40-åriga verksamheten men även åtskilligt av det som sker i nutid t ex inom forskningen.

Efter frukostmingel hälsade Mats Svensson, avdelningschef på Hav o Vatten, de cirka 130 åhörarna varmt välkomna.

Därefter tog Helge Tjöstheim från Miljödirektoratet över ordet och gav en grundlig belysning av den norska verksamheten, vars överordnade mål är att återskapa ett "gott ekologiskt tillstånd". Han berättade också, att Norge i dag endast kalkar 1 200 insjöar och vattendrag från att så sent som 2004 ha varit så många som 3 000.

Övervakade avslut

Som bevis för att försurningstrycket lättar upp-gav Tjöstheim att cirka 800 sjöar och vattendrag nu försöksvis inte kalkas längre – fast med noggrann övervakning.

Norge satsar årligen ca 87 miljoner totalt på kalkningern och precis som Sverige håller man på att ta fram en ny nationell plan för åren efter 2021.

Kvalitetsförbättringar

Efter Tjöstheims föredragning var det kalkningsansvariga Jenny Landins tur att presentera nuläget i den svenska verksamheten, som för närvarande kostar 165 miljoner årligen. Hon nämnde också att dagens kalkförbrukning bl a tack vare minskat nedfall har kunnat minskas med 40 % jämfört med toppåret 2000. Sverige har vid det här laget satsat bortemot sex miljarder mot försurningens skadeeffekter.

Jenny Landin berörde också vilken betydelse ständiga kvalitetsförbättringar har haft för för möjligheterna att återskapa bra livsbetingelser i tusentals sjöar och vattendrag samtidigt som högt satta mål har kunnat nås till så låg kostnad som möjligt.

Konferensen lockade cirka 130 deltagare, som fick lyssna till många kvalificerade föredrag.

Erfarenheter från 40 års kalkning

I Sverige har i många år gjorts undersökningar som man hoppas skall visa, om Sverige kan dra ned på kalkningen ytterligare - eller inte. Det var Naturvårdsverket som 2010 beslutade att ingående mätningar skulle göras fram till 2016. Detta var innan Havs- och Vattenmyndigheten hade skapats och fått ansvar för kalkningen.

Under konferensen var det Jens Fölster från SLU som redogjorde för de komplicerade undersökningarna, genomförda under sex år i 1 500 vattendrag, s k målvattendrag.

0,4 pH-enheter avgörande

För många av dessa saknades då vattenkemiska mätningar, som kunde indikera om det behövdes mer kalkning eller mindre. Som referenser skulle även prover tas i 100 okalkade vattendrag.

Varje år provtogs en sjättedel av vattendra-

gen och man bestämde, att vattendrag som uppvisade ändrat pH-värde på 0,4-enheter jämfört med förindustriell tid skulle klassas som försurade. Mätningarna visade bl a att pH skulle ha varit under 6.0 i 79 % av vattendragen om de inte hade kalkats.

Undersökningar i 45 år

Norge har i många år gjort omfattande undersökningar av bl a pH-värden i insjöar och vattendrag. Alte Hindar från NIVA, Norska institutet för vattenundersökningar, berättade att den första undersökningen ägde rum så tidigt som 1974-1975, d v s långt innan kalkning i större skala hade startats. Ytterligare mätningar genomfördes 1986 och hösten 1995.

I år beslöt norska Miljödirektoratet att de 1 000 sjöar som ingick i 1995 års mätningar skulle kontrolleras på nytt för att få fram bra jämförelsematerial. Samtidigt skall 30 andra parametrar än försurning mätas för att få en bra bild av övriga miljöförändringar som inträffat de senaste 25-30 åren.

F n pågår också ett projekt i samarbete med Oslo universitet, där en grupp forskare och studenter bedriver kompletterande undersökningar i 185 sjöar med tonvikt på upptag av växthusgaserna och förekomsten av metylkvicksilver.

Oväntade effekter

Vad händer vid höga vattenflöden som kan ge skurstötter? Det ville forskarna i Sverige ha svar på, eftersom det fanns misstankar om, att det inträffade fenomen som inte avslöjades vid schemalagda mätningar. Därför startades särskilda programmet IKEU, integrerad kalknings-effektuppföljning.

Misstankarna besannades, berättade Tobias Vrede, från SLU involverad i IKEU. Vid mätningar i de 42 vattendrag särskilt undersökta åren 1999-2017 vid höga flöden visade det sig att det uppstod en farlig utspädning av baskatjoner och frigörelse av diverse kemiska föreningar skadliga för levande organismer.

Sjöfartens ökade utsläpp oroande försurningsfaktor

En miljökämpa som har varit med nästan lika länge som försurningen har bekämpats är Christer Ågren. I sitt anförande under konferensen kom han att särskilt uppehålla sig vid en försurningsfaktor som inte uppmärksammas lika ofta som andra, nämligen sjöfarten.

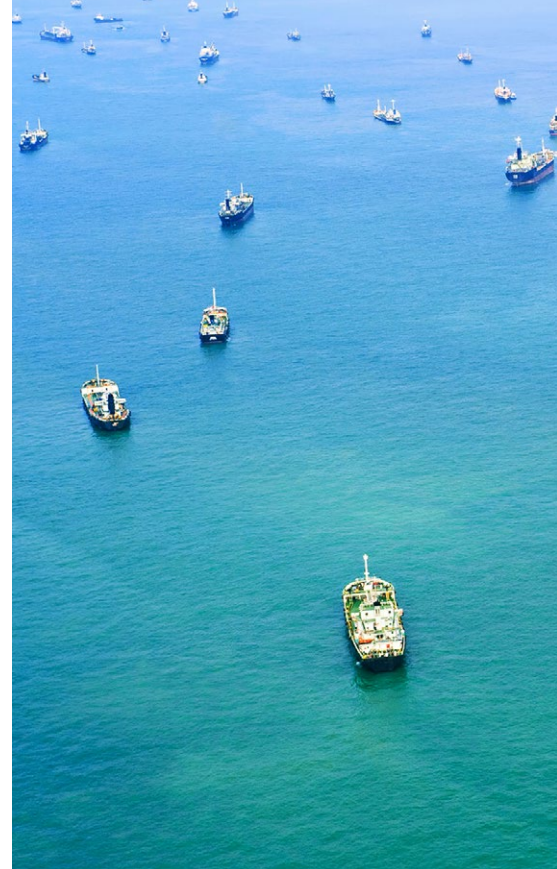
Medan utsläppen från landbaserade källor minskat stadigt sedan 1980 så ökar sjöfartens utsläpp fortfarande. Förhandlingarna om minskade svavelhalter i fartygsbränslen har gått trögt. Inte förrän 2030 tros sjöfartens samlade utsläpp inte vara större än alla andra utsläpp totalt!

Redan 1982 tog Christer Åren och likasinnade initiativet till bildandet av Internationella försurningssekretariatet. De organisationer som startade sekretariatet var Naturskyddsförningen, Jordens Vänner, Fältbiologerna och Världsnaturfonden WWF.

Under årens lopp har sekretariatet skaffat sig gott rykte både i Sverige och utomlands. 2008 gjordes en koppling mellan luftföroreningar och klimatfrågor varefter organisationen bytte namn till AirClim,

Under konferensen redogjorde Christer Ågren för de väldiga minskningar av försurnande utsläpp som skett under 40 år. I runda tal har utsläppen av svaveldioxid, kväveoxider och ammoniak från landbaserade källor minskat med 90, 50 resp 25 procent.

De första internationella initiativen mot försurning togs genom 1979 års konvention om gränsöverskridande luftföroreningar. Efter detta har konventionen byggts på och kraven skärpts med jämna mellanrum med nya protokoll och tillägg.

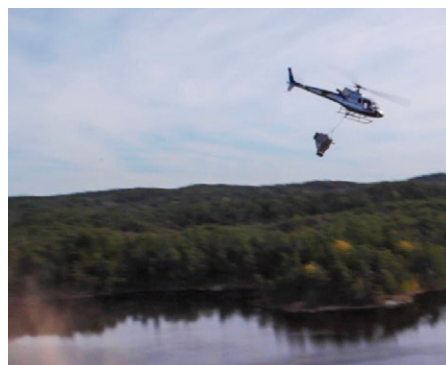
Försurning och trender

För alla som arbetar med exempelvis kalkning mot försurning, är det naturligtvis bra att med jämna mellanrum få veta; Hur går det? Då är det bara mätningar som gäller, ren och skär empiri. Samt förmåga att tolka siffrorna.

Det här har NIVA, Norska institutet för vattenforskning, sysslat med i många år. Undersökningarna har inte bara omfattat Norge och Sverige utan även Mellanuropa och Nordamerika.

NIVA har som väntat fått fram en bild med många variationer, men lika väntat mest utbredd försurning i Norge och Sverige. Siffrorna visar att i Norge är 17 % av alla sötvattensjöar försurade, i Sverige 10 %, d v s ungefär 10 000 sjöar.

Trenderna är att kurvorna för alla typer av försurning planar ut. Minskningarna går allt långsammare. Samtidigt som naturens egen återhämtning (vittring) går lika långsamt som tidigare.

Kalkningen har säkrat biologisk återhämtning

Det som orsakade störst oro under 1960- och 1970-talen var de enorma skador försurningen ställde till med i flora och fauna. När forskningen kom igång upptäckte man att hela ekosystem och näringskedjor hade slagits ut.

Kalkning av sjöar och vattendrag var den metod man tillgrip för återställa pH-värdena. Så skapades förutsättningar för biologisk återställning.

Just återskapandet av en levande natur med hjälp av kalkning var ämnet för flera av föredragshållarna på försurningskonferensen. Och då gällde det inte bara fiske och fiskreproduktion.

Niklas Wengström, Sportfiskarna, redovisade ett uppdrag föreningen fått av Hav och Vatten att undersöka kalkningens betydelse för flodpärlmusslans utbredning och reproduktion. Undersökningarna visar att musslan trivs bäst i bra kalkade vatten,... men att det fortfarande behövs mer forskning.

Snabb återhämtning

Kerstin Holmgren från SLU redogjorde för effekterna av 30 års kalkning. Det visade sig omgående, att fisk klarade sig och snabbt kunde börja reproducera sig igen i kalkade vatten. Det gick också att beräkna att den samlade biomassan av fisk ökade med kalkning.

Peter Högberg från SLU redogjorde för försurningens (eventuella) effekter på skogsbruket. Efter omfattande skogsdöd Europa trodde man länge, att även Sverige skulle drabbas.

Massiv kalkning skulle motverka skogsdöden. Men det visade sig att skogen levde och växte så det knakade av det sura nedfallet och efter en lång och ganska hätsk debatt skrotades idén om skogskalkning.

Känsliga ekosystem

Christian Lucien Bodin från Bergens universitet påminde om att alla ekosystem är oerhört känsliga för miljöstörningar inklusive försurning. Han redogjorde för ett mycket omfattande forskningsprojekt avseende funktionen i bottenlevande populationer i tre vattendrag där 5000 observationer hade gjorts av den inverkan 30 olika miljöstörande faktorer hade haft på 80 olika arter under åren 1987-2019.

Johan Ahlström, som arbetar halvtid för Hav och Vatten, berättade att det kan behövas upp till 25 års kalkning för att återställa baltans i bottenlevande faunor i rinnande vattendrag. Däremot är de organismerna inte så känsliga för surstötter ned mot pH 5,6.

Movab AB
 Pilåkersgatan 32 A, 261 41 Landskrona
 Tel. 0418-43 75 55 Fax 0418-43 75 59
www.movab.nu

Trotjänare i Emmaboda ersatt med nya modellen

En av Sveriges äldsta kalkdoserare har fått avlösning, eller beviljats pension om man så vill. Det är doseraren i Åfors i Emmaboda kommun, byggd 1981, som tjänat ut och som förra året ersattes med den moderna runda modellen.

Den första doseraren i landet uppfördes i Falkenbergs kommun i kalkningens barndom 1978, men den är tagen ur bruk sedan många år tillbaka.

Emmabodas trotjänare har funkant fint ända fram till nutid, framför allt sedan den moderniserades först 2003 med bl a fjärrövervakning genom systemet Collectic och 2012 med nyutvecklade systemet Magna, som numera kan anses vara standard.

Den nya doseraren är byggd i samarbete med Movabs partner sedan många år tillbaka, Tomal AB, ett företag i Vessigebro som Movab har arbetat ihop med sedan 1990.

Liksom nya doseraren i Hylte (Hallands län, 2018) är den nya doseraren i Emmaboda rund, till skillnad mot alla äldre modeller som är fyrkantiga. Att silon är rund innebär att det är svårare att få plats med den tekniska utrustning som krävs för fjärrövervakning eller kan behövas för kraftförsörjningen.

Detta har Movab tagit fasta på och därför har doseraren i Emmaboda konstruerats med en diameter på 3,9 meter. Silon är cirka 10,5 meter högt, är klätt med vanlig målad plåt och har plats för 70 ton kalk.

Movab stängde för konferensen

En svensk-norsk konferens om försurning och kalkning är såklart ett viktigt evenemang för branschens ledande svenska entreprenörer. Det är ju Sverige och Norge som efter drygt 40 års verksamhet måste anses kunna miljökalkning bäst i hela världen, både teoretiskt och praktiskt.

Så då gjorde Movab slag i saken, bommade igen firman i två dagar och kuskade upp till Göteborg man- och kvinnggrant. Med VD Göran Lilja i spetsen syntes Lars Argelius, Lisbeth Garthammar, Roger Nilsson och Catharina

Eriksson i vimlet av cirka 130 konferensdeltagare. Liksom veteranerna Kjell Hallin och Irene Widerberg, båda pensionerade men fortfarande med ett starkt intresse för företagets verksamhet.

– Verkligt trevligt att stöta ihop med uppdragsgivare under så här avspända former. Jag har haft flera givande samtal. Dessutom är det ju en väldigt välarrangerad konferens. Mycket nytt och spännande inblickar även för oss som varit med åtskilliga år i gamet, kommenterade Göran Lilja i en av kaffepauserna.

Kalkningsplanen försenad minst ett år

Havs- och Vattenmyndigheten är ålagd av Vattenmyndigheterna i landet via åtgärdsprogrammet 2016 – 2021 att ta fram en ny nationell plan för kalkningsverksamheten. Avsikten är att den nya planen bl a bättre skall anpassas till den rådande försurningssituationen med minskade utsläpp.

Först uppgavs att planen skulle presenteras i början av detta år. Att ta fram underlag till planen har bl a pågått på länsstyrelserna en längre tid, men nu kan man konstatera, att planen är försenad och blir klar tidigast i slutet av 2020.

Vad beror förseningen på?

Jenny Landin, ansvarig för kalkningsverksamheten på Havs- och Vattenmyndigheten, får svara.

– Tyvärr blev det en lucka från att min företrädare slutade till att jag tog över så bl a det orsakade förseningen. Dessutom upptäckte vi vissa kunskapsluckor vi vill täppa till innan den nya planen beslutas. Vi vill skapa en gedi- gen bas man kan luta sig mot. Det handlar ju om att kunna förutse behoven i framtiden.

För tidigt blåsa faran över

När det gäller försurning finns det ännu många områden i Sverige där det är för tidigt att blåsa faran över, främst i södra och västra Sverige där behoven av kalkning är som störst.

– Rent generellt känns det som om försurning är en bortglömd fråga, men problemen är tyvärr långt ifrån lösta. Jag upplever att det inte är så många längre som tycks veta något om den här viktiga frågan. Måluppfyllelsen i målvattendrag inom kalkningen var 2018 endast 62 %. Det är alldeles för lågt, påpekar Jenny Landin.